

ΑΜΚ-ΚΑΡ148 «Αρχαιολογία του Θανάτου: αρχαιολογικές προσεγγίσεις και θεωρητικές προοπτικές», Δημήτρης Μποσνάκης

Ο θάνατος είναι πολιτιστική και βιολογική εμπειρία. Η αρχαιολογική μελέτη του θανάτου είναι ένα πολύπλευρο πεδίο μελέτης, τεράστιο και αποκαλυπτικό καθώς προσφέρει μια προνομιακή πηγή θεώρησης για τις κοινωνίες του παρελθόντος. Μέσα από τα κατάλοιπα των τελετουργικών, μπορούμε να μάθουμε για τη στάση των ανθρώπων απέναντι στο θάνατο και τη μετά θάνατον ζωή, αλλά και για τον ίδιο τον τρόπο της ζωής τους, την κοινωνική τους οργάνωση και την άποψή τους για τον κόσμο. Το σεμινάριο στοχεύει επίσης στην παρουσίαση μιας γενικής επισκόπησης της ιστορίας της αρχαιολογίας του θανάτου καθώς και των θεωρητικών και μεθοδολογικών προσεγγίσεων της. Σε συνδυασμό με τα τελευταία δεδομένα της αρχαιολογικής έρευνας και την κριτική αξιολόγηση των πορισμάτων θα δοθεί έμφαση στις κοινωνικές, συμβολικές και θεωρητικές πτυχές της ερμηνείας της ταφικής αρχαιολογίας. Αν και το θέμα της διαχείρισης του νεκρού σώματος έχει διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην αρχαιολογία από τον 19ο αιώνα, μόλις το 1960 και το 1970 η ταφική αρχαιολογία απέκτησε τη δική της ταυτότητα ως ξεχωριστό ερευνητικό πεδίο. Στο σεμινάριο θα παρουσιαστούν μερικά από τα σημαντικά θέματα στη σύγχρονη αρχαιολογία του θανάτου, όπως το τελετουργικό, το σώμα (οι συμβολικές και κοινωνικές του διαστάσεις), το συναίσθημα και η δύναμη της εξουσίας. Επίσης, η αποτύπωση του κοινωνικού φύλου θα διερευνηθεί εντός του ταφικού πλαισίου. Μέσα από μια διαφορετική προοπτική, χρησιμοποιώντας τις τρεις κύριες κοινωνικές ταυτότητες (δηλαδή την ηλικία, το φύλο και την εθνικότητα) ως ερμηνευτικά εργαλεία, θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε τη διαμόρφωση συστημάτων ταφής στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, κυρίως από τη Γεωμετρική έως την Ελληνιστική περίοδο.

Βασική βιβλιογραφία

1. Θεωρία για την αρχαιολογία του θανάτου

Ariès, P. 1974. *Western Attitudes Toward Death from the Middle Ages to the Present*. (trans. P. M. Ranum). Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Binford, L.R. 1971. Mortuary Practices: Their Study and Their Potential, in J.A. Brown (ed.) *Approaches to the Social Dimensions of Mortuary Practices*: 6-29. Washington.

Bloch, M. 1971. *Placing the Dead: Tombs, Ancestral Villages and Kinship Organization in Madagascar*. London: Berkeley Square House.

Carr, C. 1995. Mortuary Practices: their Social, Philosophical-Religious, Circumstantial, and Physical Determinants, *JAMT* 2: 105-200.

Chapman, R. Kinnes, I. and Randsborg, Kl. (eds.) 1981. *The Archaeology of Death*. Cambridge : Cambridge University Press.

Davies, D.J. 2002. *Death, ritual and belief: the rhetoric of funerary rites*. London: Continuum.

Gnoli, G. and Vernant J.P. 1982. *La Mort: Les Morts dans les Sociétés Anciennes*. Cambridge: Cambridge University Press.

Gowland, R. and Knüsel, C. (eds.) 2006. *The Social Archaeology of Funerary Remains*. Oxford: Oxbow.

Humphreys, S.C. and King, H. (eds.) 1981. *Mortality and Immortality: the Anthropology and Archaeology of Death*. London: Academic Press.

Huntington, P. and Metcalf, P. 1991. *Celebrations of death: the anthropology of mortuary ritual /* (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

O'Shea, J. 1984. *Mortuary variability: an Archaeological Investigation*. Orlando: Academic Press.

Pearson, M.P. 1982. Mortuary Practises, Society and Ideology: an Ethno-Archaeological Study, in I. Hodder (ed.), *Symbolic and Structural Archaeology*: 99-113. Cambridge: Cambridge University Press.

Pearson, M.P. 1999. *The Archaeology of Death and Burial*. Stroud: Sutton.

Saxe, A.A. 1970. *Social Dimensions of Mortuary Practices*. (Unpublished PhD thesis). University of Michigan.

Thompson, T. (ed.) 2006. *The Archaeology of Cremation: Burned Human Remains in Funerary Studies*. Oxford: Oxbow.

Ucko, P.J. 1969. Ethnography and Archaeological Interpretation of Funerary Remains, *World Archaeology* 1: 262-80.

van Gennep, A. 1960. *The Rites of Passage* (M.B. Vizedom and G.L. Caffee transl.). Chicago: University of Chicago Press.

2. Γενική βιβλιογραφία για τον θάνατο και τα ταφικά έθιμα στον ελληνικό κόσμο (επιλογή)

- Alexiou, M.** 1974. *The Ritual Lament in Greek Tradition*. London: Cambridge University Press.
- Andronikos, M.** 1968. *Totenkult*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.
- Antonaccio, C.** 1995. *An Archaeology of Ancestors: Tomb Cult and Hero Cult in Early Greece*. Lanham, Md: Rowman & Littlefield.
- Branigan, K. (ed.)** 1998. *Cemetery and Society in the Aegean Bronze Age*. Sheffield: Sheffield Academic Press.
- Branigan K.,** 1993. *Dancing with Death: Life and Death in Southern Crete, c.3000–2000 BC*. Amsterdam: Adolf M. Hakert.
- Bruss, J.** 2005. *Hidden Presences: Monuments, Gravesites, and Corpses in Greek Funerary Epigram*. Leuven: Peeters.
- Carter, J.C.** 1998. *The Chora of Metaponto: The Necropoleis*. Austin: University of Texas Press.
- Cavanagh, W. and Mee, C.** 1998. *A Private Place: Death in Prehistoric Greece*. Sweden: Paul Åströms Förlag.
- Dabney, M.K.** 1999. Locating Mycenaean Cemeteries, in P.P Betancourt, V. Karageorgis, R. Laffineur and W.-D. Niemeier (eds.) *Meletimata: Studies in Aegean Archaeology Presented to Malcolm H. Wiener as he enters his 65th year*. *Aegaeum* 20: 171-5.
- Danforth, L.** 1982. *The Death Rituals of Rural Greece*. Princeton: Princeton University Press.
- Derderian, K.** 2001. *Leaving Words to Remember: Greek Mourning and the Advent of Literacy*. Brill.
- Dietrich, B.C.** 1965. *Death, Fate and the Gods: the Development of a Religious Idea in Greek Popular Belief and in Homer*. London.
- Dimakis, N.** 2016. *Social Identity and Status in the Classical and Hellenistic Northern Peloponnese: the evidence from burials*. Oxford.
- Dimakis, N., and T.M. Dijkstra (eds).** 2020. *Mortuary Variability and Social Diversity in Ancient Greece. Studies on Ancient Greek Death and Burial*. Oxford: Archaeopress
- Farnell, L.R.** 1921. *Greek Hero Cults and Ideas of Immortality*. Oxford: Clarendon Press.
- Friedrich, W.-H.** 2003. *Wounding and Death in the Iliad: Homeric Techniques of Description*. London: Duckworth.

- Gallou, C.** 2005. *The Mycenaean Cult of the Dead*. Oxford: Archaeopress.
- Garland, R.** 1985. *The Greek Way of Death*. London: Duckworth.
- Graf, F.** and **S.I. Johnston.** 2007. *Ritual Texts for the Afterlife. Orpheus and the Bacchic Gold Tablets*. NY: Routledge.
- Grainger, R.** 1998. *The Social Symbolism of Grief and Mourning*. London.
- Holst-Warhaft, G.** 1992. *Dangerous Voices: Women's Laments and Greek Literature*. London: Routledge.
- Humphreys, S.C.** 1980. Family Tombs and Tomb Cult in Ancient Athens: Tradition or Traditionalism?, *JHS* 100: 96-126.
- Johnston, S.** 1999. *Restless Dead: Encounters Between the Living and the Dead in Ancient Greece*. University of California Press.
- Kurtz, D.C.** and **Boardman, J.** 1971. *Greek Burial Customs*. London: Thames and Hudson.
- Laffineur, R. (ed.)**, 1987. *Thanatos: Les coutumes funéraires en Égée à l'Age du Bronze (Aegaeum 1)*. Liège
- Morris, I.** 1960. *Burial and Ancient Society: the Rise of the Greek City-State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Morris, I.** 1992. *Death-ritual and Social Structure in Classical Antiquity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ogden, D.** 2001. *Greek and Roman Necromancy*. Princeton: Princeton University Press.
- Psychogiou, E.** 2008. «Μαυρηγή» και Ελένη. Τελετουργίες θανάτου και αναγέννησης (*'Maurigi' and Eleni. Rites of Death and rebirth*). *Academy of Athens*.
- Rohde, E.** 1925. *Psyche: the Cult of Souls and Belief in Immortality Among the Greeks*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner.
- Seremetakis, N.** 1991. *The Last Word. Women, death, and divination in Inner Mani*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Sourvinou-Inwood, C.** 1995. *"Reading" Greek Death: to the End of the Classical period*. Oxford: Clarendon Press.
- Vermeule, E.** 1979. *Aspects of Death in Early Greek Art and Poetry*. University of California Press.

IAP100 «Από τον Μωάμεθ στους Μαμελούκους: μεσαιωνική ισλαμική ιστορία και ιστοριογραφία», Ρωξάνη Μαργαρίτη

Περιγραφή του σεμιναρίου

Το σεμινάριο αυτό προσφέρει μια εισαγωγή σε βασικά ιστορικά και ιστοριογραφικά ζητήματα και μεθοδολογικές προσεγγίσεις της Ισλαμικής Μεσαιωνικής Ιστορίας, εστιάζοντας κυρίως στην πρώιμη και κλασσική περίοδο του Ισλαμικού πολιτισμού και στις πολιτικές και κοινωνικές δομές και πολιτισμικές δυναμικές του μεσανατολικού μεσαιωνικού κόσμου, από την εποχή του προφήτη Μωάμεθ έως τις πρώτες δεκαετίες της δυναστείας των Μαμελούκων (1^{ος}-7^{ος} αιώνας Εγίρας/6^{ος}-13^{ος} αιώνας μ.Χ.). Θα ξεκινήσουμε με εισαγωγή στα ιστοριογραφικά ερωτήματα που

εγείρουν οι όροι «Ισλαμική ιστορία» και «Ισλαμικός πολιτισμός». Κατόπιν θα εξετάσουμε τα ακόλουθα θέματα: την εμφάνιση του Ισλάμ στην Αραβία και τις καταβολές του στις δομές του αρχαίου μεσανατολικού πολιτισμού καθώς και σ'αυτές της ύστερης αρχαιότητας· τις Αραβο-Ισλαμικές κατακτήσεις και την εξέλιξη των δύο πρώτων Μουσουλμανικών δυναστειών (των Ουμαγιάδων και των Αββασιδών)· την έννοια του Χαλιφάτου και τη φύση των διαδόχων κρατών κατά την περίοδο της παρακμής της κεντρικής εξουσίας των Αββασιδών, ιδιαίτερα κατά τον λεγόμενο “Σιιτικό αιώνα” (4^{ος} αιώνας

Εγίρας/10^{ος} μ.Χ. αιώνας)· την είσοδο στο προσκήνιο της μεσανατολικής αλλά και της παγκόσμιας ιστορίας τουρκικών φύλων, που σταδιακά αναδείχθηκαν σε στρατιωτικές και πολιτικές ελίτ και καθιέρωσαν την έννοια του Σουλτανάτου· την εποχή των Σταυροφοριών από μεσανατολική σκοπιά και τις αλλαγές που επέφερε αυτή η περίοδος στις ισορροπίες σχέσεων μεταξύ διαφόρων κοινωνικών ομάδων· και, τέλος, τις οικονομικές και πολιτικές δομές των σουλτανάτων των Μαμελούκων (Αίγυπτος-Συρία) και των Ρασουλιδών (Υεμένη) και την εμπορική, στρατιωτική και διπλωματική τους δράση στα σταυροδρόμια της Μεσογείου και του Ινδικού Ωκεανού. Στα πλαίσια αυτών των γνωστικών αντικειμένων θα εστιάσουμε επίσης στις δυναμικές που προέκυψαν στα Ισλαμικά κράτη και κοινωνίες υπό εξέταση από την παρουσία εθνοθησκευτικών μειονοτήτων, στις έμφυλες σχέσεις και στην κοινωνική διαστρωμάτωση.

Στόχοι και προσδοκώμενα αποτελέσματα του σεμιναρίου

- Η απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων ιστορίας Ισλαμικών κοινωνιών και κρατών από την εμφάνιση του Ισλάμ έως και τον 13^ο αιώνα
- Η εξοικείωση με βασικά θέματα της Ισλαμικής ιστοριογραφίας και της κριτικής των πρωτογενών πηγών της
- Η απόκτηση κριτικής αντίληψης των εννοιών «Ισλαμική ιστορία» και «Ισλαμικός πολιτισμός»
- Η διερεύνηση και ανάπτυξη σε γραπτή έκθεση συγκεκριμένου θέματος Ισλαμικής ιστορίας και ιστοριογραφίας.

Διάρθρωση του σεμιναρίου

Κάθε συνεδρία θα περιστρέφεται γύρω από ένα βασικό ιστοριογραφικό ερώτημα και θα περιλαμβάνει γενική εισαγωγή στα ιστορικά δεδομένα και τους επιμέρους ιστοριογραφικούς προβληματισμούς σχετικά με την εποχή που θα εξετάζουμε. Στο δεύτερο μέρος κάθε συνεδρίας θα γίνονται παρουσιάσεις και γενική συζήτηση των θεμάτων. Εκτός από την σχετική σύγχρονη βιβλιογραφία, θα εξετάζουμε γραπτές και υλικές πρωτογενείς πηγές. Τα βασικά αναγνώσματα θα είναι προσβάσιμα σε ηλεκτρονική μορφή. Το σεμινάριο θα διεξαχθεί στην Αγγλική γλώσσα, ενώ οι γραπτές εργασίες θα γίνουν δεκτές και στα Ελληνικά. Οι εβδομαδιαίες συνεδρίες θα ξεκινήσουν την Δευτέρα, 5 Οκτωβρίου, με φυσική παρουσία αν αυτό είναι εφικτό για όλα τα μέλη του σεμιναρίου. Σε περίπτωση αλλαγής των παρόντων υγειονομικών δεδομένων, το σεμινάριο θα συνεχιστεί με εξ αποστάσεως συναντήσεις.

